

UVOD

Vođenje finansijskih institucija uvijek je bio težak i odgovoran zadatak, a u posljednje vrijeme postao je još i teži zbog čestih nesigurnosti u okruženju koje se tiču promjena u političkoj, privrednoj i finansijskoj sferi. Generalni cilj svake banke jeste optimizacija odnosa rizika i prinosa. Na osnovu toga banke biraju najprofitabilnije proizvode i grane bankarstva, kao i najbolji način za određivanje cijene proizvoda. Banke će morati da ulože značajne materijalne i ljudske resurse kako bi se dostigao (kvalitativno) što viši nivo upravljanja rizicima.

Rizik treba analizirati i njime upravljati kako bi se izbjegao, ili barem doveo u prihvatljive granice. Banke i ostale finansijske institucije u svom poslovanju susreću se sa brojnim poteškoćama. Savremeno bankarsko poslovanje svakodnevno je izloženo postojećim, ali i novim vrstama rizika. Finansijska teorija i praksa je potvrdila da opstanak, profitabilno poslovanje i razvoj u uslovima narastanja finansijskih transakcija sa sve većim rizikom, zahtijevaju visok nivo kvaliteta menadžerskog tima.

Identifikacija rizika prvi je korak uspješnog poslovanja banaka. Za analizu pojedinih rizika, neophodno je i njihovo praćenje na pojedinačnoj osnovi, kao i iznalaženje, implementiranje i usavršavanje metoda i tehnika za njihovu optimizaciju. U ovom radu pažnja je usmjerena na rizike kojima su banke izložene u svom poslovanju, sa posebnim akcentom na operativni rizik. Operativni rizik može biti prisutan u svim bankarskim operacijama i neujednačen po linijama poslovanja, a istovremeno ima značajne specifičnosti u zavisnosti od tipa i veličine banke. Postavlja se pitanje rizičnog profila banke i adekvatnog tretmana operativnog rizika, pri čemu je diferencijacija tradicionalnog i modernog bankarstva ključna prilikom određivanja rizičnog profila banke. Što se tiče operativnih rizika, generalno, postoje alternativni načini, a to su: potpuno izbjegavanje, redukcija, dijeljenje i totalno preuzimanje rizika.

Predmet ovog diplomskog rada je istraživanje savremenih teorijskih dostignuća upravljanja i analiziranja rizika u bankarstvu, sa posebnim osvrtom na operativni rizik, koje će pomoći smanjenju rizika i na taj način učvrstiti pozicije banaka koje stvaraju zdrav bankarski sistem Republike Srpske, a koji direktno utiče na stabilnosti nacionalnog finansijskog sistema.

Cilj ovog istraživanja jeste naučna deskripcija savremenih procesa upravljanja operativnim rizikom u bankarstvu, opis funkcija, odnosa i veza upravljanja operativnim rizikom, kao i opis svih kvantitativnih i kvalitativnih svojstava upravljanja operativnim rizikom u bankarstvu. Najjednostavnije rečeno, ciljevi ovog rada su: da objasni šta predstavlja upravljanje rizikom u bankama i da objasni kako se upravlja operativnim rizikom u bankarstvu.

Metodologija izrade ovog rada jeste kombinacija osnovnih (analitičkih i sintetičkih), opštenaučnih (induktivnih, deduktivnih, hipotetičkih i empirijskih) i posebnih metoda (ekonomske analize), na način da budu primjereni naslovu teme i izloženoj strukturi rada.

Hipoteza koju treba dokazati:

- Koliko je prisutna transparentnost u radu banke i ukupna finansijska disciplina, toliko je i omogućen proces upravljanja operativnim rizikom.
- Upravljanje operativnim rizikom direktno zavisi od ekonomske snage banke, što znači da je rizik manji ukoliko je kapital banke veći, i obrnuto.

Struktura rada

Početni dio ovog rada govori o bankarstvu uopšte, odnosno o bankarstvu kao naučnoj disciplini - sistemu poslovanja u čijoj osnovi se nalazi interes. Naravno, biće riječi i o istoriji i razvoju bankarstva. Kasnije ćemo se u radu upoznati sa pojmom i značenjem rizika kao dijela svakodnevice i najvažnijim vrstama rizika koji se javljaju u bankarskom poslovanju. Biće razmotrena bankarska regulativa, prvenstveno pravila Bazelskog sporazuma I, a potom i Bazelskog sporazuma II, sa njihovim osnovnim karakteristikama. U centralnom dijelu rada biće detaljno obrađen operativni rizik, kao jedan od ključnih rizika, kao i potreba za njegovim upravljanjem kako bi se spriječila nesolventnost banke i omogućilo ostvarivanje krajnjeg cilja bankarskog poslovanja - maksimiziranje stope prinosa na kapital. I na kraju, naravno, slijede zaključna razmatranja.

Svako poslovanje koje ima za cilj maksimiziranje profita, uključujući tako i bankarstvo, suočeno je sa makroekonomskim i mikroekonomskim rizicima. Upravljanje rizikom je prisutno u svim aspektima našeg života. Svakodnevno smo pred određenim odlukama koje za rezultat treba da imaju pozitivne ishode i rješenja, ali sa druge strane nose i opasnost u smislu da nešto možemo izgubiti. U poslovnom svijetu, rizik je često vezan za promjenljivost finansijskog rezultata. Međutim, opis rizika je mnogo veći i širi, iz čega proizlazi i njegov značaj. Banke su najznačajnije finansijske institucije u tranzicijskim državama, pa od njihove bezbjednosti, stabilnosti i sposobnosti upravljanja rizicima zavisi poslovanje svih ostalih sektora. Finansijska tržišta država u tranziciji su mahom nelikvidna, plitka i sa velikim promjenljivostima vrijednosti finansijskih instrumentima kojima se trguje na tim tržištima. Banke, poput drugih preduzeća, posuđuju sredstva i pretvaraju ih u druge različite oblike aktive. Banke utiču na privredni rast svojim posredovanjem između onih koji posjeduju viškove sredstava, i onih s nedostatkom novčanih sredstava. Međutim, ukoliko postanu nelikvidne, banke nisu u mogućnosti da ispunjavaju svoj zadatak. Uporedo s tim raste i opasnost povećanja nepovjerenja u bankarski sistem, što vodi do nastanka krize. Za bankare, uporedo sa promjenama u kamatnim stopama, promjenama depozita, kao i sa nesposobnošću dužnika da vrati kredit, raste i neizvjesnost ali, osim toga i pod dejstvom faktora kao što su deregulacija, te moralni hazard. Neizvjesnost raste i ulaskom banaka u poslove koji ranije nisu bili tradicionalno bankarski. Uz sve to, globalizacija bankarskog poslovanja i trendovi spajanja i pripajanja velikih banaka, često primoravaju menadžment banke da identifikuju najvažnije rizike. To se prvenstveno odnosi na sistemske rizike, a posebno na rizike koji proizlaze iz zaostajanja bankarskog menadžmenta u praćenju poslovanja na nepoznatim, geografski udaljenim prostorima i tržištima. Stoga, sa aspekta ponašanja ljudi u procesu donošenja odluka, može se reći da je rizik univerzalan.

Razvojem cjelokupne privrede a samim tim i savremenog bankarstva, izloženost različitim vrstama rizika u poslovanju postaje sve veća. Upravljanje rizikom je pokušaj da se identifikuju, mjere i nadziru neizvjesnosti, kao i da se njima efektivno upravlja. Blagovremeno identifikovanje svih vrsta rizika kao i adekvatne mjere zaštite, predstavljaju izuzetno važan faktor uspješnosti poslovanja, imajući u vidu i sve složenije uslovice privređivanja. Uprkos slabijoj razvijenosti bankarskog sistema u tranzicijskim nego u razvijenim evropskim državama, njegov značaj je i dalje izuzetno veliki zbog, još uvijek, nedovoljno razvijenih tržišta kapitala kao i premalog broja nebankovnih finansijskih institucija u tranzicijskim državama. Pošto su banke glavni dio finansijskih sistema država u tranziciji, neophodno je obezbijediti stabilan i bezbjedan bankarski sistem kontinuiranim praćenjem izloženosti banke pojedinačnim vrstama rizika.

Rizici u poslovanju, kao mjerljiva vjerovatnoća događaja, posljednjih deset godina su najaktuelnija tema u debatama naučne i stručne javnosti. Zbog velike izloženosti banaka različitim rizicima, kao i zbog složenosti samih postupaka njihove identifikacije i mjerenja, proces upravljanja rizicima podignut je na nivo filozofsko-stručnog razmišljanja. To predstavlja stručno znanje i obrazovanje menadžera rizika, ali i visok stepen kreativnosti u donošenju konačnih odluka. Sa ciljem stabilnosti svog poslovanja, ravnopravnog učešća u velikoj tržišnoj konkurenciji i, prije svega, sa ciljem zaštite svojih deponenata i očuvanja sistemske stabilnosti i likvidnosti, banke moraju da ugrade strategije upravljanja bankarskim rizicima u svoje strateške ciljeve. Primjena upravljanja i analiza rizika u bankarstvu promoviraju se u neophodan proces ekspanzije zdravog i stabilnog bankarskog sistema. Operativni rizik ima poseban značaj u širokom okviru ukupnih rizika koji prate poslovne aktivnosti ne samo banaka, nego i poslovne aktivnosti privrede i drugih oblika organizovanja biznisa. O značaju koji ima operativni rizik i potrebi za njegovim upravljanjem dovoljno govore njegova priroda, ispoljavanje i prisutnost u svim segmentima poslovnih aktivnosti. Problematiku operativnog rizika čini izuzetno važnom i aktuelnom činjenica da on ima rastući trend, što je realnost sa kojom se suočavaju kako bankarske institucije, tako i subjekti u privrednom i vanprivrednom sektoru.

Pošto je operativni rizik posebna i veoma kompleksna kategorija, upravljanje njime veliki je izazov. Iskustva i znanja iz oblasti upravljanja operativnim rizikom su od izuzetnog značaja za reformisanu bankarsku industriju Republike Srpske, koja nastoji da se približi evropskim standardima i pristupi definisanju strategija upravljanja najvažnijim vrstama rizika.